

Стаття надійшла до редакції 06.10.14

М.К. Сміловські, аспірант
Кельце, Польща

МІФОЛОГІЧНИЙ ПЛАСТ В ІЄРУСАЛІМСЬКОМУ ТЕКСТІ ТВОРІВ Д. РУБІНОЇ «ВОТ ИДЕТ МЕССИЯ!...» І «ІЄРУСАЛІМЦЬ»

У статті йдеться про невід'ємний елемент ієрусалимського тексту у творах Д.Рубіної – їх міфологічну складову. Міфологія Ієрусалиму впливає на поведінку і світогляд усіх представлених автором персонажів. Міфологізовані пейзажі і образи тих, хто вважає себе Месією, цитати з давньоєврейських джерел, міфологеми нібито центрують весь цей текст на ідеї пришествя Машиаха, надають йому статус міфу.

Ключові слова: ієрусалимський текст, міський текст, Діна Рубіна, міфологічний пласт.

M. Smilovski, assistant
Celce, Poland

INHERENT ELEMENT OF JERUSALEM TEXT IN D. RUBINA'S WORKS

The article conveys the inherent element of Jerusalem text in D. Rubina's writing works, that is its mythological aspect. Jerusalem's mythology greatly influences actions, views and philosophy of life of all characters presented by the author. Mythologised landscapes and depiction of those who claim to be the Messiah, quoting from ancient sources, mythologems link the whole text at the point of Messiah coming idea.

Key words: Jesrusalem text, text of city, Dina Rubina, mythological sphere.

УДК 821.161.2

О. Слюїна, канд. філол. наук, асист.
ХГУ «НУА», Харків

ШТРИХИ ДО ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ І. В. ЖИЛЕНКО

Стаття присвячена розгляду мовних особливостей індивідуального стилю Ірини Володимирівни Жиленко. Зроблена спроба загальної характеристики творчого доробку української письменниці. Описано авторську своєрідність поезії І.В. Жиленко на всіх мовних рівнях: фонетичному, морфологічному, лексичному, синтаксичному. Значну увагу приділено структурно-семантичним та стилістичним особливостям індивідуального стилю письменниці. При аналізі художнього слова акцент зроблено на з'ясуванні характеру поетичних прийомів.

Ключові слова: алітерація, асонанс, епітет, індивідуальний стиль, каламбур, метафора, okazіоналізм, омонім, паронім, паронімічна атракція, парцеляція, символ, телеграфічний стиль.

© О. Слюїна, 2014

Проблема дослідження мови художньої літератури як словесного мистецтва здавна привертала увагу науковців. У сучасному мовознавстві інтерес до теорії стилю пояснюється прагненням глибше проникнути у творчий процес, специфіку мистецтва слова, а найголовніше — тим, що в художньому тексті відбуваються найприкметніші, значущі процеси життя.

Актуальність теми й проблематика статті мотивуються, по-перше, пильною увагою лінгвістики до проблем вивчення окремих елементів індивідуального стилю майстра слова; по-друге, потребою дослідження лінгвальних особливостей творів І.В. Жиленко, оскільки аналіз мовотворчості письменниці поглибить знання про її роль і місце в історії розвитку української літератури кінця ХХ століття.

Письменнику властивий особливий погляд на стан речей: він частково універсальний, частково культурно обумовлений, частково відображає національну специфіку, містить індивідуальні риси. Незважаючи на те, що лірика І.В. Жиленко є своєрідним й оригінальним явищем, мова її поезій малодосліджена, хоча постає цікавим і багатим матеріалом для аналізу. З огляду на брак лінгвістичних робіт, що стосувалися б словесно-художніх засобів, якими послуговується поетеса, постає необхідність проведення комплексного, різноаспектного вивчення мовотворчості цієї авторки.

Мета цієї роботи — окреслити мовностилістичні особливості поезії Ірини Володимирівни Жиленко, визначивши основні ідіостильові параметри.

І.В. Жиленко є однією з тих, хто закликав до оновлення літератури, збагачення художньої форми. Вона почала творити в час, коли різко змінилися політичні умови, у час, позначений піднесенням, прагненням до незалежності й самостійності, що, звичайно, не могло не позначитися на її творчості. Разом із літературною діяльністю Н.Я. Дзюбенко, В.Г. Дрозда, В.І. Лучука, В.О. Підпалога поетичний доробок І.В. Жиленко належить до «другої хвилі» українського шістдесятництва. Як підкреслює Л.Г. Кореневич: «Вона просто була присутня в тому річизі, в епіцентрі подій. Обертаючись нібито довкола своєї осі, вона водночас оберталася разом з усіма в тому коловороті подій, що відбувались у 60–70-х роках». І все ж її творча постать стоїть дещо окремо від змістових і формальних пошуків цього покоління, оскільки І.В. Жиленко (на відміну від відвертих закликів до боротьби за українство, що наявні у творах шістдесятників, представників Празької школи та подекуди членів Нью-йоркської групи) «сповідувала камерний, “аполітичний” та “асоціальний” стиль поезії» [1: 9]. О.І. Никанорова називає поезію авторки «тихою» [2: 95] через відсутність пафосності, а К.М. Антипова зазначає, що «вийшовши з шістдесятницької естетики, вона [І.В. Жиленко], проте, є не оратором, як чимало шістдесятників, а дослідником людської душі і, якщо можна так висловитись, душі суспільства» [3: 59].

Мова творів І.В. Жиленко викликає значний інтерес для дослідника практично на всіх рівнях. Так, говорячи про рівень найменших лінгвальних одиниць, доцільно звернути увагу на таку особливість індивідуального стилю письменниці, як тяжіння до звукопису. Зокрема, поетеса вдало послуговується експресією асонансів та алітерацій: *«Біла, як біла лілія. / Сnilась вороні ідилія. / Снився їй Білий Вовк, / білий, як білий шовк. / Рвав він у лузі лілії — / лілії для Емілії»* [4: 122], *«А дощ був тихий і теплий, / неначе на землю стікало небо. / А ми сиділи у снігах, / дивились у землю синю. / Смеркало...»* [4: 24]. В останньому фрагменті поетеса вдається до свого звукопису, використовуючи алітерацію

звук [с] для передачі настання сутінок. У цьому поезія Ірини Жиленко наближається до лірики раннього Павла Тичини, який так само переконливо зображував власні почуття за допомогою подібного прийому. І взагалі, за спостереженням М.С. Якубовської, «поезія Ірини Жиленко спочатку озивається мелодією, і лише потім вибухають слова — червоними тюльпанами, золотим промінням, весняними сплесками. Але — спочатку мелодія. Вона веде свою окрему скрипку. Шурхотить дощ, плює котить річка, лірична героїня — яка вона красиво-загадкова, незвичайна, неповторна» [5: 448].

Щодо лексичного рівня, то тут І.В. Жиленко послуговується експресією омонімії та паронімії. Наприклад, у рядках «*Кус зозуля. Підрастають діти. / А Катерині (ніде правди діти!) / вже сорок літ*» [6: 99] авторка використовує омоформи — множину від іменника *дитина* та дієслово *дівати*. Наведемо ще кілька прикладів: «*Минув листопад і грудень, / і люди в снігах по груди / пройшли*» [7: 33], «*І все ж я — принцеса. / І все ж я — інфанта, / мадам Інфантильність*» [4: 385], «*і дід з веселим кухлем пива / за мене пив: "Рости щаслива!"*» [7: 54], «*Мій дім легкий, мов карою, / освітлений бездумно / твоїм ласкаво-карим, / твоїм веселим глумом*» [6: 42]. Таке каламбурне зближення близьких за звучанням, але різних за змістом слів спричиняє поширення звукової подібності й на семантику, створюючи нові, несподівані асоціативні образи.

Трапляються в поезіях І.В. Жиленко й новотвори: «*Проспіваю тобі, дальній мій, / Журавлино-втішальної: "Все минає — все мине"*» [4: 62], «*Бо над премудрі іронізми, / над ревісько ракет страшних — / у дзвони серця б'є Вітчизна / і мамин вишитий рушник*» [7: 11], «*Відлистопадить дерево до ніг*» [6: 61], «*Ця школярочка в бантах летючих — моє доченя*» [8: 63]. Оказіоналізми в художній творчості поетеси мають переважно експресивний характер і покликані передавати різні відтінки значення, пов'язані з суб'єктивним сприйняттям та оцінкою автора певних реалій світу.

Аналізуючи синтаксичний рівень, варто відзначити таку рису індивідуального стилю авторки, як використання парцелятивів. Парцельовані конструкції трапляються як при описі обставин дії чи актуалізації окремих деталей, так і при передачі емоційно-психічного стану ліричної героїні, завдяки чому створюється ефект «присутності», безпосередності відчуттів: «*Як небо дихає, бо не вміцаються в грудях — із пальців випускаю за віршем віри. На світ. На люди*» [4: 444], «*Буду спать. Буду спать. Буду спать. Не питать. Не шукати. Я на пенсії*» [4: 304].

Прагнучи передати свої почуття та враження, І. В. Жиленко використовує короткі речення, серед яких домінують односкладні та двоскладні непоширені конструкції. Подібна лаконічність, тяжіння до телеграфічної уривчастості посилює експресивність висловлювання та є одним із головних засобів, що допомагають відтворити динамічну картину: «*Буде ніч. І знову день. / Завтра. І позавтра. / Тихе сонце перейде / куполами Лаври*» [4: 126], «*Постаріла. Що за горе? / Всі старіють. Не біда. / На селі городи орють. / Благовістя. / Благодать... / В цім саду я трішки зайва. / Дисонанс. / Хронічний біль*» [4: 127].

Однією з прикметних рис, про які варто говорити, розглядаючи мовотворчість І.В. Жиленко, є колористичність. На цьому наголошують Г.Л. Гордасевич, Л.Г. Савченко, та О.С. Чорнова й В.П. Біляцька. Ось що пишуть О.С. Чорнова та В.П. Біляцька: «Одна з характерних рис поетеси, яка привертає увагу навіть простого пересічного читача, — це надзвичайна колорьовість її віршів» [9: 303], Г.Л. Гордасевич називає І.В. Жиленко «най-

багатшою на кольори поетесою» [10: 220]. І це справедливо, адже жоден з українських митців навряд чи зможе позмагатися з авторкою за кількістю вживання слів на позначення кольорів та їхніх відтінків.

У роботі Л.А. Лисиченко йдеться про залежність використання певного лексичного матеріалу від психічного типу поета. Зокрема дослідниця підкреслює, що «в інтровертів <...> серед назв кольорів порівняно мало хроматичних, зате перевага надається ахроматичним — *чорний, білий, сірий* та виявленню кольору через асоціативні зв'язки (*діамантовий, срібний* тощо)» [11: 169]. І.В. Жиленко вдало послуговується як хроматичними, так і ахроматичними кольорами, однак при цьому кількісно переважають перші, що дозволяє зробити припущення про екстравертивний психічний тип. Слід зауважити, що кольорова гама поезій І.В. Жиленко не всеохоплююча. Прикметники на позначення кольору у творах письменниці можуть уживатися як у прямому, наприклад, у пейзажних замальовках, так і в переносному значеннях, маючи при цьому емоційну, соціальну або ж символічну природу. Усе залежить від контексту. Проте в переважній більшості віршів епітети-кольороназви, як зазначає В.В. Кизилова, «символізують стан душі поетеси, допомагають відтворити <...> емоційний стан, зобразити казковий світ, у якому живуть герої поезій» [12: 75]. Так, золотий колір — це колір життєдайності, радості, дорожочінності, але водночас і колір осені, колір досвідченості; синій колір — колір старості, холодності, вечора, але й колір неба, весни, початку чогось нового. Досить часто Ірина Жиленко при описі кольору вдається до синестезії, поглиблюючи образ, надаючи йому ще більшої психологічної глибини: «*і перелле в холодний білий сум*» [4: 68], «*І я пливтиму, юна і врочиста, / в одному вальсі з цим безсмертним містом, / у вальсі, **дзвінко-синім од весни!***» [4: 56]. Авторка поєднує не лише різні відчуття, створюючи словесні метафори чи гіперболи, але й дбає про фонетичний малюнок вірша: «*Ви чули, отам, де готель “Бризантина”, / зустрілася дамі Самотня Людина, / Як синьо його сивина зацвіла / під поглядом синім із синього скла!*». У поетичній картині світу поетеси ціла гама кольорів: *зелений, фіолетовий, білий, жовтий, оранжевий, срібний, малиновий, червоний, голубий* тощо. І кожен із цих епітетів має певний символічний зміст. Наприклад, художнє означення *білий* у поетичних пошуках художниці слова має дуалістичне значення: з одного боку, воно знаменує чистоту, осяяння, прощення, здоров'я (зокрема, таке було його тлумачення в античному та християнському світогляді), а з другого, це колір блідості, горя: «*Видужую. На світі синій день. / І біла тінь фріанки по кімнаті. / І за вікном просторий сніг іде, / і на стільці **біліє біле плаття***» [4: 32], «*Гладить **білий** журавель / крилом по голівці. / **Біла-біла** голова / Горюватъ — так горюватъ!*» [4: 62].

Епітет *блакитний* або *голубий* символізує чистоту, свіжість, щось високе. І навіть у поезіях, присвячених швидкоплинності людського життя, блакитний колір підкреслює світлу тональність усвідомлення поетесою невідворотності цього процесу: «*Давай перефарбуєм дах, / віконця підведем **блакитним**. / Ми будем тихо, будем світло / своєїго снігу дождитать*».

Прагнучи зробити акцент на кольорі при описі земної поверхні, художниця слова послуговується експресією анімалістичного порівняння: «*Вия, твоя **вовчиця**, / **сіра ж, немов земляця**. / Дітки твої, **вовчата**, / **сірі** усі, як **мати**. / **Сірі**, такі, як **треба**, / друзі **сміються з тебе***» [4: 122]. У цих рядках *сірий* колір має символічне навантаження, оскільки

співвідноситься з буденщиною, із сірою масою. Показовою їй є назва поезії «Казочка про Білого Вовка». Цього вовка батько неодноразово закликав стати «як і інші, сірим, / сірим порядним звіром» [4: 121], не відрізнятись від решти.

До певних кольорів І.В. Жиленко знаходить низку відтінків. Так, прикметник *червоний* у її віршах має цілий спектр синонімічних одиниць, серед яких є епітети, у яких колір передається асоціативно: *пурпуровий, рубіновий, багряний, пунцовий, вишневий, малиновий*: «О ця орда *малинового сьйва, / потоп, Помпея, повинь, течія!*» [4: 35], «на *рубінових слонах*» [4: 35]; по кілька відтінків має *жовтий*: *буритиновий, буйно-жовтий, золотистий, золотий*. Таке тяжіння до метафори кольору у творах певною мірою розкриває перед нами сутність поетеси: вона естетка й сприймає світ у всій його різнобарвності краси, звертаючи увагу навіть на непомітні чи неважливі на перший погляд деталі.

Отже, проаналізувавши деякі особливості індивідуального стилю І.В. Жиленко, можна з упевненістю стверджувати, що її творчість є самотутнім та неповторним явищем в українській літературі другої половини ХХ століття.

До перспектив роботи належить більш детальне вивчення кожного з рівнів художньо-поетичної системи І.В. Жиленко.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галицька Р.Р. Релігійно-духовний дискурс жіночої поезії 60-х років ХХ ст. : (на матеріалі творів Емми Андіївської, Анни-Марії Голод, Ірини Жиленко, Зореслави Коваль, Ліни Костенко і Марти Мельничук-Оберраух) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Р.Р. Галицька ; Прикарпат. нац. ун-т імені В. Стефаника. — Івано-Франківськ, 2008. — 24 с.
2. Никанорова О.І. Поезії одвічна висота / О.І. Никанорова. — К. : Рад. письменник, 1986. — 245 с.
3. Антипова К.М. Постагі шістдесятників у мемуарному романі Ірини Жиленко «Номо Feriens» / К.М. Антипова // Науковий пошук молодих дослідників : зб. наук. пр. — 2011. — № 4. — С. 58–65.
4. Жиленко І.В. Євангеліє від ластівки : вибр. твори / І.В. Жиленко. — К. : Пульсари, 2006. — 486 с. — (Бібліотека Шевченківського комітету).
5. Якубовська М.С. У дзеркалі слова : Есеї про сучасну українську літературу / М.С. Якубовська. — Львів : Каменяр, 2005. — 751 с.
6. Жиленко І.В. Вікно у сад : поезії / І.В. Жиленко. — К. : Молодь, 1978. — 119 с.
7. Жиленко І.В. Автопортрет у червоному : лірика / І.В. Жиленко. — К. : Рад. письменник, 1971. — 104 с.
8. Жиленко І.В. Концерт для скрипки, дощу і цвіркуна / І.В. Жиленко. — К. : Рад. письменник, 1979. — 115 с.
9. Чорнова О.С. Функція кольору в поезії Ірини Жиленко / О.С. Чорнова, В.П. Біляцька // Матеріали студентської наукової конференції (квітень, 2006) / Дніпропетров. нац. ун-т. — Дніпропетровськ, 2006. — С. 303–307.
10. Гордасевич Г.Р. Вікно відчинене у світ... : штрихи до портрету І. Жиленко / Г.Р. Гордасевич // Жовтень. — 1987. — № 6. — С. 97–109.
11. Лисиченко Л.А. Лексико-семантичний вимір мовної картини світу / Л.А. Лисиченко. — Харків : Видавнича група «Основа», 2009. — 191, [1] с.

12. Кизилова В.В. Смысловое навантаження поетичного тексту Ірини Жиленко (на матеріалі поезій для дітей «Гном у буфеті», «Жар-птиця», «Підкова») / В.В. Кизилова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. — 2010. — № 5 (192). — С. 72–77.

13. Дрозд В.Г. До дружини Іраїди Володимирівни Жиленко, дочки Ірини Володимирівни Жиленко та сина Павла Володимировича Дрозда / В.Г. Дрозд // Слово і час. — 2009. — № 10 (586). — С. 10–12.

14. Дроздовський Д.І. Ніжний і божественний голос: ліричне «Я» Ірини Жиленко / Д.І. Дроздовський // Січеслав. — 2009. — № 2. — С. 141–152.

15. Ігнат'єва С. Явище парцеляції у творах Ірини Жиленко / С. Ігнат'єва, В. Мороз // Бористен. — 2008. — № 3. — С. 28–29.

16. Павленко М.С. Чотири стихії буття Ірини Жиленко / М.С. Павленко // Дивослово. — 2011. — № 7. — С. 41–44.

Стаття надійшла до редакції 15.10.14

Слюнина Е., канд. філол. наук, асист.
ХГУ «НУА», Харків

ШТРИХИ К ІНДИВІДУАЛЬНОМУ СТИЛЮ І.В. ЖИЛЕНКО

Статья посвящена рассмотрению языковых особенностей индивидуального стиля Ирины Владимировны Жиленко. Осуществлена попытка представить общую характеристику творчества известной украинской поэтессы. В работе описано авторское своеобразие поэзии И.В. Жиленко на всех языковых уровнях: фонетическом, морфологическом, лексическом, синтаксическом. Значительное внимание уделено структурно-семантическим и стилистическим особенностям индивидуального стиля писательницы. При анализе художественного слова акцент сделан на выяснении характера поэтических приемов.

Ключевые слова: аллитерация, ассонанс, эпитет, индивидуальный стиль, каламбур, метафора, окказионализм, омоним, пароним, паронимическая аттракция, парцелляция, символ, телеграфный стиль.

Sljunina E., PhD, assistant professor
Kharkiv University of Humanities «People's Ukrainian Academy», Kharkiv

PECULIARITIES OF I.V. ZHILENKO'S INDIVIDUAL STYLE

The article considers the linguistic characteristics of Irina Zhilenko's individual style. There is an attempt to describe poetical picture of the world of the writer in general. The article describes the main features at all language levels: phonetic, morphological, lexical, syntactic. The great attention is paid to the structural and semantic and stylistic peculiarities of writer's individual style. The poetical means are also under analysis.

Keywords: alliteration, assonance, epithet, individual style, metaphor, occasionalism, homonym, paronym, paronymic attraction, parcelling, symbol, telegraphic style.